

О. Дубчак, Е. Главінська

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ДЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено проблеми десоціалізації сучасної молоді; розглянуті питання комунікативних бар'єрів, факторів їх спричинення, а також аспекти впливу соціальних мереж на особистість на психічному рівні. Здійснено теоретичний аналіз наукової літератури щодо аспектів соціальної дезадаптації молоді в умовах активного розвитку соціальних комунікацій, а також деструктивного впливу соціальних мереж на комунікативні здібності особистості. Систематизовано факти щодо наявності залежності рівня спілкування молоді від збільшення кількості соціальних мереж. Експериментально виявлено ступінь залежності сучасної молоді від користування соціальними мережами. Наведено практичні рекомендації, щодо мінімізації залежності від віртуального спілкування, а також вироблення навичок ефективної комунікації.

Доведено, що надмірне користування соціальними мережами є одним з визначних факторів формування соціальної дезадаптації та десоціалізації молоді, а також формування залежності від віртуального спілкування. Відповідно, задля покращення навиків ефективної комунікації та усунення бар'єрів при спілкуванні, необхідно зменшувати користування соціальними мережами, в якості проведення дозвілля.

***Ключові слова:** комунікація; десоціалізація; бар'єри при спілкуванні, інтеракція, віртуальність, залежність, соціальні мережі, соціалізація.*

Постановка проблеми та її актуальність. Проблема дослідження є актуальною, і з кожним днем хвилює все більше, адже із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій в останні роки соціальні мережі

набувають все більшої популярності серед сучасної молоді в багатьох країнах світу. Виникає проблема десоціалізації людей, пов'язана з неможливістю активної взаємодії без використання соціальних мереж, з формуванням загальної залежності від них. Будь-яка залежність є явищем негативним, тому надзвичайно важливо на сьогодні мінімізувати вплив соціальних мереж на молодь метою з метою збереження процесів соціалізації.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання комунікативної дезадаптації молоді розглядаються в працях визнаних міжнародних експертів: М.Кастельс, Д.Белл, А.Турен, А.Тоффлер, Дж.Гэлбрейт, Р.Інгельгарт, Дж.Вальтер, Д.Вестерман, Б.Ван Дер Хейд, С.Тонг, Л.Лангвелл, Дж.Кім, Дж.Ентоні, Проблема інтернет-комунікацій, та їх безпосереднього впливу на сучасну молодь докладно описана в працях вітчизняних авторів: Ю. Бабаєвої, О. Белінської, А.Войскунського, А. Жичкиної, Д. Іванова, Д. Кутюгіна В. Сілаєвої, О.Філатової, Н. Гущиної, Ю. Данько, О.Щербакова, Г.Щербіної, В. Бондаровської.

Наукові дослідження іпогляди вчених на позначену проблему розрізняються, але особливо вражає той факт, що майже у всіх працях вчені визнають наявність чітко вираженої залежності молодих людей від соціальних мереж через бажання замінити складний реальний світ ідеальним, віртуальним.

Метою статті є аналіз впливу соціальних мереж на сучасне суспільство для віднаходження дієвих шляхів підвищення рівня комунікативних навичок сучасної молоді. Мета статті передбачає вирішення наступних **завдань**: проаналізувати сучасну наукову літературу з приводу впливу соціальних мереж на молодь; систематизувати факти щодо наявності залежності рівня спілкування молоді від збільшення кількості соціальних мереж; експериментально виявити ступінь залежності сучасної молоді від користування соціальними мережами; розробити практичні рекомендації щодо забезпечення ефективності реального спілкування молоді. Для

вирішення поставлених завдань було використано **методи дослідження**: аналіз і вивчення психологічної, соціологічної та спеціальної літератури, інформаційних джерел з проблеми дослідження, спостереження, анкетування, бесіда, інтроспективний аналіз.

Викладення основного матеріалу дослідження: Вперше термін «соціальні мережі» був використаний англійським психологом та соціологом Джеймсом Барнсом в 1954 році у статті «Класи та збори у норвезькому острівному приході» для пояснення соціальних взаємозв'язків людей у соціумі; натомість, аналізуючи ситуацію спілкування молоді, та, зокрема, його рівень, у реальному житті ми пропонуємо інше визначення: «Соціальні мережі – потужне електронне павутиння сучасності, що поглинає у себе молодь, крадучи її з чудового світу – реального життя».

У наш час, із стрімким розвитком комп'ютерних технологій автоматизація приладів, пристроїв, фізичної праці можлива й потрібна. Над цією проблематикою працюють безліч сучасних вчених, комп'ютерних технологів, винахідників та розробників, з метою більш економічного та раціонального використання ресурсів, проте автоматизація спілкування, на нашу думку, погана ідея. Ця ідея вже давно втілена в життя, більш того, соціальні мережі стали настільки популярними, що вражають своїми масштабами залучення користувачів. Проаналізувавши дані, викладені в доповіді ООН Global Broadband Progress від 18.09.2017 і отримали наступні результати: 3,58 мільярдів людей є активними користувачами мережі Інтернет (з урахуванням усіх соціальних мереж), при тому, що населення планети складає приблизно 7,6 мільярдів. Більшість користувачів припадає на розвинуті країни, у процентному співвідношенні це 81%, порівняно із 40% у країнах які розвиваються, та 15% у найменш розвинутих країнах. Майже половина населення людства є активними користувачами мережі Інтернет, у свою чергу, половина з цієї кількості – молоді люди та підлітки. Водночас, аналізуючи дослідження сучасних вчених психологів, зокрема Д. Зілманна, К. Лоо, які досліджували агресію, Дж. Карлсмита, А. Моля, Даніеля Белла,

Маршала Маклюена, Ніла Постмана, об'єктами досліджень яких, зазвичай, виступала комунікація у сучасному світі, а також дослідників, що вивчають згуртованість, взаємодію молоді в сучасному світі, приходимо до висновку: рівень агресії, конфліктності, тривожності зріс, тоді як, рівень згуртованості колективів та довіри між підлітками значно впав за останні роки. Чи є зв'язок між стрімким розвитком соціальних мереж у світі та погіршенням взаємодії між людьми в реальному житті, варто активно досліджувати, адже така ситуація дійсно є проблемою. Керуючись результатами проведеного аналізу соціально-психологічної літератури, досліджень сучасних вчених, власного спостереження під час спілкування та результатами розробленої анкети було зроблено висновок про те, що соціальні мережі справді є вагомим фактором десоціалізації сучасної молоді. Психолог та соціолог Софі Брунер стверджує, що соціальні мережі є зростаючим фактором розлучень та конфліктності між молодими парами у наш час. Кількість розлучень у відсотковому значенні зросла із стрімким розвитком соціальних мереж, порівняно з минулими роками, коли вони були не такими активними. Люди перестали вміти домовлятися, вирішувати конфлікти, просто розмовляти, адже набагато простіше заблокувати знайомого, з яким виникла сварка у соціальній мережі, обравши стиль «уникнення» при вирішенні конфлікту, аніж добирати аргументи й конструктивно вирішувати його в реальному житті, спілкуючись безпосередньо.

Використання соціальних мереж молоддю не обмежується метою пошуку корисної інформації, вирішенням професійних питань та полегшенням передачі повідомлень, а стає засобом міжособистісного спілкування. Вплив надмірного використання соціальних мереж як засобу комунікації на реальні взаємостосунки користувача може бути досить відчутним: замкненість, втрата соціальних контактів та друзів, роздратування під час живого спілкування, втрата навичок мовного і невербального спілкування, невиконання власних обов'язків: віртуальний світ, в якому людина почувається набагато комфортніше, ніж у реальному житті, у

суспільстві, створює загрозу для успішності реального життя. Зловживання соціальними мережами може призвести не лише до десоціалізації, але і до деструктивних змін психіки [1, с. 28]

Тривале та неконтрольоване користування мережею Інтернет в цілому, і соціальними мережами зокрема, часто призводить до формування різного роду залежностей [2, с. 327].

Основними причинами звернення до спілкування за допомогою соціальних мереж є недостатня насиченість спілкуванням в реальному житті, можливість реалізації якостей особистості, програвання ролей, переживання емоцій, які фрустровані поза межами Інтернет [2, с. 27].

Головними мотиваційними чинниками створення «віртуальних особистостей», насамперед, виступають так звані «пошукові причини», тобто, бажання випробувати новий досвід, що проявляється як певна самостійна цінність. Цілком природно, що нове створене віртуальне життя захоплює і здається кращим, ніж реальність [3, с.269].

Погоджуючись з думками сучасних психологів та соціологів з приводу шкідливого впливу соціальних мереж на молодь, а також вбачаємо основну проблему стрімкого переходу молоді з реального життя у віртуальне в заміні реального « образу-Я» - «ідеальним». Інакше кажучи, анонімність, емоційна невимушеність, підміна справжньої картини власно-створеною, невидимість, сленг, відсутність вербальної комунікації – фактори, які молодь використовує у соціальних мережах, які допомагають створювати «вигаданий образ», «вигадану реальність», якою реальна людина маніпулює під час спілкування у соціальних мережах. Натомість, при «виході» в реальне життя, та зіткненні з реальними життєвими обставинами – людина втрачає «вигаданий образ» і їй доводиться «знямати маску» повертатися до свого «Я-реального», «бути самим-собою». Така розбіжність між «справжнім» та «вигаданим» виштовхує людину з зони комфорту, створює незручності в спілкуванні, викликає сором та розгубленість. Під час спілкування в соціальних мережах людина уникає майже усіх складових спілкування, зокрема невербального: відсутній зоровий

контакт, швидке емоційне реагування, сприйняття голосу, жестів, міміки іншої людини. Натомість існує лише текстове повідомлення та можливість безліч разів його обміркувати перед тим, як надіслати. Не дивно, що коли, надзвичайно досвідчений, успішний у своїй віртуальній роботі користувач потрапляє в реальні життєві ситуації і вимушений стикатися з такою величезною кількістю складових справжнього спілкування, що є для нього незвичними – неодмінно відчуває дискомфорт, розгубленість, сором. Така людина є дезадаптованою та десоціалізованою.

Різнобічність особистості перешкоджає створенню стійкого онлайн-персонажа. Міжособистісні відносини та конфлікти під час взаємодії вимагають гнучкості для їх подолання. Здатність до компромісу, змін, співробітництва під час вирішення міжособистісних питань, гнучкість під час спілкування, також здатність до корекції поведінки є необхідними для створення стійких та тривалих відносин між людьми у реальному житті. За умови відсутності вищеперерахованих якостей відносини є нестабільними, неефективними та ризикованими. Віртуальна присутність може виключати здатність до гнучкості та змін, або допускати зміни лише за рахунок їх стабільності та тривалості. Множинні простори соціальних мереж можуть накладатися на реальну ідентичність учасників спілкування, але онлайн-персонаж не може бути легко ідентифікований іншими та пов'язаний з конкретною фізичною особою.

Під час спілкування в межах онлайн-простору людина може дозволяти собі вільно висловлювати думки та демонструвати бажані образи, що демонструє заміщення Я-реального особистості на Я-ідеальним, при цьому знаходячи відповідних слухачів та читачів, так званих «уявних друзів та прихильників», задовольняючи таким чином раніше незадоволену потребу в любові та прийнятті. При цьому, в реальному житті, людина втрачає навички соціалізації, відчуває складність при налагодженні взаємодії з реальними людьми, у неї виникають різноманітні бар'єри при спілкуванні, неможливість налагоджувати особисті та професійні зв'язки з реальними людьми.

Особистість відчуває проблему в переключенні уваги з однієї теми на іншу, та можливості вербального її підтримання, довго розмірковує над коректністю надання відповіді, відчуває нудьгу або надмірне хвилювання під час спілкування у реальному житті, що обмежує її жести, міміку, вербальне вираження думок, спричинює дискомфорт та спонукає до бажання швидше завершити інтеракцію.

Сучасні дослідники розглядають мережу Інтернет, зокрема соціальні мережі як особливу форму комунікації. Соціальна онлайн-взаємодія дозволяє людям проектувати у реальний світ те, що за певних причин не можуть демонструвати під час взаємодії в реальному житті. Тому така форма є досить зручною для використання, особливо тими людьми які мають неадекватно занижену самооцінку, схильні до демонстрації хибних образів суспільству та мають нерозвинені комунікативні навички. Відповідно, така форма спілкування призводить до соціальної дезадаптації людини, загострення бар'єрів при спілкуванні, неможливості адаптуватися до нових соціальних умов та ситуацій, уникнення вирішення конфліктів, сором'язливості, невпевненості у собі, неможливості вільно висловлюватись та формування страху виступу перед аудиторією.

Комунікативні здібності людини обумовлюються темпераментальними та характерологічними особливостями людини, а також соціальною ситуацією розвитку, відповідно людина з високо розвинутими комунікативними здібностями зберігатиме їх захоплюючись віртуальним спілкуванням, проте, зі збільшенням віртуального спілкування і зменшенням реальної комунікативної взаємодії, навички соціалізації поступово втрачаються.

З метою виявлення рівня залежності молодих людей від віртуального спілкування шляхом користування соціальними мережами нами було проведено дослідження на основі розробленої анкети: «Вплив соціальних мереж на спілкування молоді». У дослідженні брали участь студенти, люди які закінчили вищі навчальні заклади та працевлаштовані, а також старші

школярі. Кількість досліджуваних - 24 людини: 8 учнів старших класів; 8 студентів 3-го курсу і 8 працівників віком від 26 і до 30 років. Дана категорія людей охоплює підлітковий, молодший та старший юнацький вік і складає загальну категорію – молоді люди. Цим пояснюється саме такий вибір досліджуваних. Анкета складається з питань спрямованих на виявлення комунікативних бар'єрів під час спілкування, складнощів під час реальної взаємодії з людьми, соціальної дезадаптації, сором'язливості під час візуального контакту зі співбесідником, відчуття стриманості та замкнутості під час спілкування з друзями в компанії, водночас, легкості й розкутості під час спілкування у віртуальному просторі. Визначена кількість питань спрямована на виявлення труднощів при вирішенні конфліктів під час реальної взаємодії. Критерії обробки результатів виведені з кількісного співвідношення відповідей: три позитивні відповіді свідчать про слабку залежність від соціальних мереж; до шести позитивних відповідей – середня залежність від соціальних мереж; відповідно, шість і більше позитивних відповідей у респондентів свідчать про яскраво виявлену залежність від соціальних мереж.

Отримані результати анкетування виявилися наступними: 65% опитуваних пропорційно з кожної вікової категорії, продемонстрували у своїх відповідях яскраво виражену залежність від соціальних мереж: у 20% було виявлено середній показник залежності, та лише 15% продемонстрували слабку залежність від спілкування у соціальних мережах.

Теоретичний аналіз проблеми погіршення комунікації та десоціалізації молоді підкріплений результатами проведеного дослідження свідчить про наявність залежності цієї категорії людей від віртуального спілкування та виникнення страху реальної взаємодії.

На основі проведення теоретичного аналізу проблеми залежності сучасної молоді від користування соціальними мережами, а також аналізу результатів дослідження з приводу погіршення комунікації, та зростання десоціалізації сучасної було розроблено практичні рекомендації щодо

мінімізації віртуального спілкування та вироблення навичок соціалізації у молоді. Практичні рекомендації щодо мінімізації залежності від соціальних мереж є наступними: виділення не більше однієї години в день для віртуального спілкування; складання чіткого розкладу дня; формування мети досягнути усіх цілей поставлених за день – це зменшить проміжок вільного часу, який людина використовує на соціальні мережі; складання переліку корисних змін та результатів, яких би можна було досягнути, при скороченні часу, який витрачається на соціальні мережі; Якщо користувач зареєстрований більше ніж у двох соціальних мережах – видалення решти аккаунтів; використання часу проведення в мережі Інтернет для пошуку корисної інформації, або шляхів розвитку, для спілкування з друзями призначати зустрічі; збільшення кількості відвідування подій культурного та розвивального спрямування; обмеження часу проведення в соціальних мережах за допомогою програм які блокують сайти при стіканні строку; збільшення фізичного навантаження: заняття будь-якими видами спорту, що дозволить сконцентрувати увагу на даній активності; вироблення звички починати та закінчувати день не перевіряючи «стан справ» у соціальних мережах; припинення відвідувати сайти, які займають найбільше часу; скорочення кількості додатків на мобільному пристрої; вироблення ініціативи, організовувати зустрічі з друзями.

Висновки. Надмірне користування соціальними мережами є одним з визначних факторів формування соціальної дезадаптації та десоціалізації молоді, а також формування залежності від віртуального спілкування. Відповідно, задля покращення навиків ефективної комунікації та усунення бар'єрів при спілкуванні, необхідно зменшувати користування соціальними мережами, в якості проведення дозвілля.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. *Богдан М. С.* Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж / М. С. Богдан, О. В. Горецька // Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування. – 2014. – С. 25-29.;

2. *Столбов Д.* Особливості Інтернет-діяльності сучасного підлітка / Д. Столбов// Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – 2014 – С. 327-331;

3. *Войскунский А. Е.* Психологические аспекты деятельности человека в Интернет-среде / А.Е. Войскунский // 2-ая Российская конференция по экологической психологии: тезисы. – М.: Экопсицентр РОСС, 2000 – С. 269-270.

4. *Гавловський В. Д.* До питання захисту персональних даних у соціальних мережах / В.Д. Гавловський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 252-262.

5. *Гнатюк Р.* Соціальні мережі: співвідношення позитиву і негативу.[Електронний ресурс] / Р.Гнатюк // Дзеркало тижня. Україна. – 2013.

6. *Данько Ю. А.* Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси / Ю.А. Данько // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – 2012. – С. 179-184.

REFERENCES

1. Bohdan M. S. Psykholohichni osoblyvosti spilkuvannia zaleznykh vid sotsialnykh merezh / M. S. Bohdan, O. V. Horetska // Psykholohiia i sotsiolohiia: problemy praktychnoho zastosuvannia. – 2014. – S. 25-29.;

2. Stolbov D. Osoblyvosti Internet-diialnosti suchasnoho pidlitka / D. Stolbov// Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. – 2014 – S. 327-331;

3. Voiskunskyi A. E. Psykholohycheskye aspekty deiatelnosti cheloveka v Ynternet-srede / A.E. Voiskunskyi // 2-aia Rossyiskaia konferentsyia po

экологической психологии: тезисы. – М.: Экопсысентр РОСС, 2000 – С. 269-270.

4. Havlovskiy V. D. Do pytannia zakhystu personalnykh danykh u sotsialnykh merezhakh / V.D. Havlovskiy // Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka). – 2011. – No 24. – S. 252-262.

5. Hnatiuk R. Sotsialni merezhi: spivvidnoshennia pozytyvu i nehatyvu.[Elektronnyi resuks] / R.Hnatiuk // Dzerkalo tyzhnia. Ukraina. – 2013.

6. Danko Yu. A. Sotsialni merezhi yak forma suchasnoi komunikatsii: pliusy i minusy / Yu.A. Danko // Suchasne suspilstvo: politychni nauky, sotsiolohichni nauky, kulturolohichni nauky. – 2012. – S. 179-184.

O. Dubchak, E. Glavinskaya

SOCIAL NETWORKS AS THE FACTOR OF DESOCIALIZATION OF YOUTH

Summary. The article describes the specifics of desocialization of contemporary youth. The issues of communicative barriers, factors of their induction, as well as aspects of the influence of social networks on the personality on the mental level are considered. The theoretical analysis of scientific literature connected with the problem of maladaptation of youth in the conditions of active development of social communications, as well as, destructive influence of social networks on communicative abilities of a personality is carried out. The facts of the dependence of the level of young people's communication on increasing the number of social networks are systematized.

The degree of dependence of modern youth on the communication through social networks is experimentally revealed. Practical recommendations on minimizing dependence on virtual communication, as well as developing effective communication skills are given.

Keywords: *communication; desocialization; language barriers, interactivity, virtual reality, addiction, social networks, socialization.*